

JEVA SKALETSKA

Ette
tiedä
mitä
sota
on

Englanninkielisestä laitoksesta
suomentanut Maria Lyytinen

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Tämä kirja pohjautuu tositapahtumiin sellaisina kuin kirjailija ne muistaa. Tiettyjen henkilöiden, kuten kaikkien teoksessa mainittujen alaikäisten lasten sekä yhä Ukrainassa olevien nimet ja tunnistettavat piirteet on muutettu heidän yksityisyytensä varjelemiseksi.

Englanninkielinen alkuteos

You Don't Know What War Is

Perusteksti © 2022 Jeva Skaletska

Ystävieni tarinat © 2022 anonyymit kirjoittajat

Käännös venäjämästä englanniksi Cindy Joseph-Pearson 2022

Kannen kuvat © 2022 Anastasija Stefurak

Karttapiirrookset © 2022 Olha Štonda

Valokuva sivulla 240 © 2022 Ger Holland

Valokuvat © 2022 Iryna Skaletska, paitsi:

Valokuvat sivuilla 5, 207, 223 © 2022 Sally Beets

Valokuvat sivuilla 77, 185, 189 © 2022 Paraic O'Brien

Valokuvat sivuilla 86, 199, 200 © 2022 anonyymit kuvaajat

Valokuvat sivuilla 153, 159 © 2022 Catherine Flanagan

Translation rights arranged through Vicki Satlow of The Agency srl.

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava 2022

ISBN 978-951-1-45810-4

OTAVA
KIRJAPAINO

Keuruu 2022

Mummille

Saatesanat

Ette tiedä mitä sota on.

Se on hyvä otsikko, toteamus, haastaa lukijan, tulee suoraan sellaisen ihmisen sydäimestä, joka tietää. Tätä kirjaa lukiessamme kuulemme Jevan äänen kertovan meille suoraan, mikä on totta. Kirjan luettuamme emme kenties vieläkään tiedä, mitä sota on, mutta ymmärrämme jo paljon paremmin, millaista se on nuorille ja vanhoille, perheille ja yhteisöille, jotka ovat eläneet ja elävät yhä keskellä sotaa. Tämän kirjan luettuamme olemme eläneet sotaa Jevan rinnalla hänen sanonsensa kautta. Emmekä me silloin enää unohda. Jevan vangitseva tarina jää meihin: erään nuoren kirjailijan luisu tavallisesta arjesta helvettiin ja lopulta pääsy turvaan.

Olen omissa tarinoissani monesti kirjoittanut sodista: muinaisista taisteluista, maailmansodista, ihmisen julmuudesta toistaan kohtaan, rohkeudestamme jatkaa taistelua vaikka

tuntuu, että kaikki on jo menetetty, kyvystämme kestää kärsimystä ja surua, halustamme selviytyä, solmia rauha ja pyrkiä sopuun. Mutta en ole koskaan itse kokenut sotaa, toisin kuin Jeva.

Olen syntynyt vuonna 1943. Minut lähetettiin kotoani soota turvaan, olin tavallaan pakolainen, mutta en muista siitä mitään. Vartuin sodanjälkeisessä Lontoossa, ja sen ajan kyllä muistan. Kaikkialla ympärillä oli sodan kylvämää tuhoa, kotimme vieressä pommitettu tontti, jolla leikimme, etupäässä sotaleikkejä. Äitini kasvoilla näin murheen, kun hän puhui Pieter-veljestään, joka oli hieno nuori näyttelijä ja sai surmansa kuninkaallisten ilmavoimien palveluksessa kaksikymmentäyksivuotiaana. Hänen valokuvansa katseli minua alati kotimme takanreunukselta. En koskaan ehtinyt tutustua häneen, mutta hänen kasvonsa tunnistan ja muistan nykyään paremmin kuin muut sukulaiseni. Hän säilyi samanlaisena, ei vanhentunut koskaan.

Sitten oli eräs sotainvalidi, jonka näin koulumatkallani istumassa jalkakäytävällä kaupan edessä takissaan kunniamerkit, koiransa kerällä vieressään. Siirryin monesti kadun toiselle puolelle vältelläkseni koiraa, mutta ennen kaikkea siksi, etten joutuisi taas näkemään miehen siististi taiteltua tyhjää lahjetta, joka toisi taas mieleen, mitä sota teki ihmisruumiille.

Sota hajotti koko perheeni. Isäni selvisi siitä, mutta hänen avioliittonsa äitini kanssa ei. Sota, kuten minulle selvisi, jää viipyilemään, tuhoa ihmiselämiä vielä kauan sen jälkeenkin, kun taistelut ovat jo päättyneet. Ei siis liene yllätys, että olen

niin usein kirjoittanut sodasta ja kaipuustamme sotien loppumiseen, sovinnontekoon ja rauhaan.

Sekään ei liene yllätys, että tämä Jevan ainutlaatuinen teos on tehnyt minuun todella suuren vaikutuksen. Yhdelläkään keksimälläni sotatarinalla ei voi olla samanlaista voimaa ja tehoa kuin Jevan omakohtaisella kertomuksella sodan museravista seurauksista hänen elämäänsä, perheeseensä, ystäviinsä, yhteisöönsä, kotimaahansa. Tämä kirja kuvaa sotaa läheltä, kun se osuu Jevan omalle kohdalle, kun maailma hänen ympärillään särkyä.

Meille kaikille Jevan päiväkirja toimii muistutuksena siitä, että sota ei ole tarina, jota toimittajat kertovat tai jonka televisio, elokuvat, historiankirjoitus tai kaunokirjallisuus meille välittävät. Sitä eletään päivästä päivään, yöstä yöhön. Jevan teoksessa sitä eletään kouriintuntuvasti, silmiemme edessä, se tulee iholle, ei anna meidän kääntää katsettamme. Ihmiselämiä ja maailmoja tuhotaan. Jeva, niin kuin Anne Frank, kertoo totuuden, jota meidän kaikkien, niin nuorten kuin vanhojen, on syytä kuunnella. Hänen sanansa luovat ymmärrystä ja edistävät ajan mittaan sovinnollisuutta, sillä kaikki tämän kirjan lukijat tietävät ja muistavat, mitä sota todella on niille, jotka sen joutuvat kokemaan. Jevan sanat muistuttavat meitä myös siitä, että aina on toivoa.

Michael Morpurgo
heinäkuussa 2022

Johdanto

”Sota” on kaikille tuttu sana. Mutta vain harva käsittää, mitä se todella tarkoittaa. Vaikka sotaa kuvailisi kauheaksi ja pelottavaksi, ei silti tiedä, millaista pelkoa se oikeasti aiheuttaa. Niinpä kun sen sitten yhtäkkiä joutuu kohtaamaan, sitä on ihan hukassa, kauhun ja epätoivon kuilussa. Yhtäkkiä sodan tuhovoima katkaisee kaikki omat suunnitelmat. Ennen kuin se osuu omalle kohdalle, ei voi tietää, mitä sota on.

ENNEN

14. helmikuuta 2022

**ERI MAIDEN JOHTAJAT YRITTÄVÄT
VIELÄ ESTÄÄ HYÖKKÄYKSEN UKRAINAAN**

The Times -lehti

**BIDENIN KANSALLISEN TURVALLISUUDEN
NEUVONANTAJA: VENÄJÄ VOI HYÖKÄTÄ
UKRAINAAN ”HETKENÄ MINÄ HYVÄNSÄ”**

Uutiskanava *CNN*

**PRESIDENTTI JULISTAA HELMIKUUN 16. PÄIVÄN
UKRAINAN YHTENÄISYYDEN PÄIVÄKSI**

Kyiv Post -lehti

LÄHTÖLASKENTA SOTAAN

Daily Mirror -lehti

Syntymäpäiväni • Elämäni

Herään 14. helmikuuta aikaisin. Minulla on tänään synttärät. Täytän kaksitoista – melkein teini! Huoneessani odottaa yllätys: ilmapalloja! Yhteensä viisi! Hopeinen, vaaleanpunainen ja kultainen pallo ja jopa pari turkoosia. Olen innoissani, koska tiedän, että luvassa on lisää yllätyksiä.

Puhelimeen putkahtelee synttärionnitteluja eri ihmisiltä. Jo seitsemän viestiä ennen kuin ehdin lähteä kotoa. Riennän innokkaasti kouluun, ja siellä kaikki pysähtelevät käytävällä onnittelemaan. Koko päivän hymy on korvissa, kunnes naamaan alkaa jo sattua. Juhlat pidetään lauantaina keilasynttäreinä Nikolskyin ostoskeskuksessa. Olen jo jakanut kutsut ja kaikki ovat ihan innoissaan!

Koulun jälkeen menen kotiin. Asun Iryna-mummin kanssa, mutta kun äiti tulee Turkista käymään, asun äidin kanssa toisilla isovanhemmilla, Zina-mummon ja Josyp-vaarin luona. Äiti on tullut käymään syntymäpäiväni takia, mutta isä asuu ja on töissä ulkomailla eikä päässyt tällä kertaa. Iryna-

Vihdoinkin! Kaksitoistavuotispäiväni! Tässä olen keilasynttäreilläni lahjojen keskellä. Olen niin onnellinen.

mummi, tätini ja setäni ja pieni serkkuni tulevat synttäreille. Soitan pianolla Tšaikovskin valssin ja Beethovenin *Für Elisen*. Kaikki kuuntelevat, tunnelma on tosi rauhallinen. Sitten tarjoillaan teetä erilaisten herkkujen ja leipien kanssa, ja sitten on vuorossa paras juttu eli makoisa kakku, jossa on kynttilät!

19. helmikuuta

Nyt on vihdoin keilasynttäreiden vuoro. Keilaaminen on ihan parasta! Raskaiden pallojen vierittäminen. Pisteiden napsiminen. Hauskanpito! Tapaan ystäväni keilahallissa. Saan monilta lahjaksi rahaa. Mutta yksi luokkakaverini ylittää kaikki odotukset... Saan pojalta kauniin kukkakimpun ja pienen, tyylikkään italialaisen hopeariipuksen. Olen niin iloinen, ettei mitään rajaa. Kiitän poikaa varmaan miljoona kertaa ja toivon, että silmistäni näkee, että olen tosissani.

Sitten aletaan keilata. Olen ensimmäisenä vuorossa ja pärjään tosi hyvin, koska olen keilannut ennenkin. Olen aika kilpailullisella tuulella! Keilapallon vierittäminen on kivaa, ja hingun jo seuraavaa vuoroa. Olhakin pärjää mahtavasti. Kostja viskaa pallon salamannopeasti radalle, mutta ei näytä välittävän, mihin suuntaan, joten hänellä ei mene kovinkaan hyvin. Taras kokeilee ihan omaa taktiikkaa, aikoo saada kaadon ottamalla pari juoksuaskelta, ja se toimii. Minä voitatan kahdesta kierroksesta toisen, mutta vaikka kilpailuvietti on kova, ei sillä lopulta ole kauheasti väliä, kuka voittaa, on vain niin kiva olla yhdessä.

20. helmikuuta

Sitten on jo seuraava päivä ja äiti lähtee taas Turkkiin. Isä ja äiti erosivat, kun olin kaksi, ja siitä asti olen asunut Irynamummin kanssa. Me viihdytään tosi hyvin yhdessä, ihan vain kaksistaan.

Minulla on aina paljon ohjelmaa. Käyn kaksi kertaa viikossa englannin tunneilla, ja kielen oppiminen on tosi kivaa. Sunnuntaisin käyn keskustassa pianotunnilla. Matkan varrella on vanhoja taloja, joissa on suuret ikkunat, ja Maistraatti joka rakennettiin 1913, mutta eniten tykkään kaikista keskustan kaupoista.

Harkovassa¹ on vaikka kuinka paljon kauniita paikkoja. Keskusta, Taras Ševtšenkon kaupunginpuutarha, eläintarha ja Maksim Gorkin puisto. Varsinkin Ševtšenkon puutarha on ihana, ja siellä on ihan mahtava soiva suihkulähde, jossa apinat soittaa eri soittimia. Siinä lähellä on myös tosi siisti delfinaario, missä voi käydä katsomassa delfinejä ja maitovalaita. Sitten kauniisti päällystetty katu vie Vapaudenaukion² laidalle Deržpromin tornitaloille, ja aina kun kaivataan mummin kanssa sielunhoitoa, käydään Pokrovan luostarissa.

Viihdyn koulussa. Tykkään oppia uutta ja pitää hauskaa ystävien kanssa, ja yritän aina olla ajoissa tunneilla. Välitunnit on parhaita, varsinkin pitemmät välkät, koska minulla on aina niin kivaa parhaiden kavereideni Jevhenin ja Olhan kanssa – me juostaan pitkin koulua ja pörrätään ympäriinsä kuin pienet raketit.³ Lempiaineitani ovat maantieto, matematiikka, englanti ja saksa. Koulun jälkeen me kävellään ystävien kanssa yhtä matkaa kotiin.

Maalaaminen on yksi lempiharrastuksistani.

Minä kotona Harkovassa lähdössä kouluun.

Meillä on Iryna-mummin kanssa meidän asunnossa ihana olohuone. Siellä on tosi viihtyisää ja mukavat nojatuolit. Teen läksyt söpön pienen kirjoituspöydän ääressä, ja maalaustelineeni ja öljyvärini ovat ihan keskellä olohuonetta. Aina kun iskee inspiraatio, istun maalaamaan. Makuuhuoneen sängyllä odottaa aina lempipehmoeluni – vaaleanpunainen kissa. Se on pitkä (kuin makkarapötkö), sillä on valkoinen maha ja olen nimennyt sen Tšupapeljaksi. En tiedä, mistä nimi oikein tuli tai mitä se edes tarkoittaa, mutta se vain jäi käyttöön.

Olohuoneen ikkunoista näkyy kaupunkiin ja makuuhuoneen ikkunoista taas taloja ja valtavia autioita peltoja, jotka jatkuvat Venäjän rajalle.

Mummin asunnossa on iso keittiö täynnä italialaisia kalusteita. Nurkassa on korkea ruukkupalmu – meillä on paljon viherkasveja – ja sitten tykkään tosi paljon käydä lämpimässä kylvyssä jättikokoisessa kylpyammeessamme, jossa on hierovat suihkut. Meillä on ihana koti ja vielä tosi kivalla alueella Harkovan koillislaidalla.

Läksyjä on usein tosi paljon. Kun saan ne tehtyä, aukaisen telkkarin. Ja sitten nukahdan vailla huolen häivää.

Ja sellaista elämä on. Tietysti Venäjistä huhutaan ja muistetaan kaikenlaista, mutta se on vain pelkkää puhetta. Elämä 14. helmikuuta sujuu normaalisti. Ja 15., 16., 17. helmikuuta... elämäni sujuu rauhallisesti aina aamuyön tunneille 24. helmikuuta 2022 saakka.